Образложење потребе за проширењем критеријума за вредновање академских постигнућа у друштвено-хуманистичким наукама

приредили:
проф. др Јелена Филиповић
доц. др Владимир Карановић
Филолошки факултет Универзитета у Београду

1. Шта је вредновање?

Утврђивање релативне ваљаности, квалитета или корисности ентитета у односу на одређењу сврху (”To assertain the *relative* goodness, quality of usefulness of an entity with respect to *specific* purpose“, Hoyle, D. 2012. ISO 9000: 2000 *An A-Z Guide*). Уводимо тему дефиницијом Дејвида Хојла, једног од водећих стручњака у области квалитета и примене стандардизованим системима менаџмента, како бисмо указали на чињеницу да чак ни јасно дефинисани стандарди не ограничавају, већ нам омогућавају да контекстуализовано и релатизованим критеријумима вреднујемо феномене којима се бавимо.

Истичемо да текст који следи не треба тумачити као апел за „повратак на старе навике” у систем у коме су се избори у звања вршили у одсуству систематизованих критеријума, већ као позив за успостављање нове, софистициранije парадигме која у обзир узима специфичности појединих наука и научних области, као и друге расположиве ресурсе (попут већ постојећих академски значајних цитатних листи, од којих већина није комерцијалне природе), и очување националног идентитета уз развој домаће академске издавачке делатности високог квалитета.

У том смислу,

- подвлачимо улогу друштвено-хуманистичких наука у конструкцији друштвеног капитала као основе сваколиког људског бивствовања и неприхватљивог положаја у који се ова област смешта ограничавањем на академску активност искључиво у индексираним часописима на *Web of Science*;
- истичемо значај очувања националног језика чији академски регистар и терминолошки развој бивају драматично угрожени кроз академску праксу вредновања радова објављених готово искључиво на енглеском језику (што би била последица некритичног прихватања цитатних и индексних листи *Web of Science*);
- скрећемо пажњу академске јавности на присуство и деловање веома јаких евроцентричних, пре свега англо-саксонских идеологија и политика знања које све епистемолошке парадигме које излазе из оквира „науке енглеског говорног подручја” смештају „на маргине глобалне сцене друштвених наука”;
- подсећамо да библиометријско позиционирање НИКАДА није прихваћено као једини начин вредновања академских постигнућа ни у свету, па да то не треба да постане пракса ни у нашој земљи, те да се морамо позабавити успостављањем нових релевантних критеријума за вредновање академских постигнућа у друштвено-хуманистичким наукама;
- образлажемо проблематичну природу комерцијалних цитатних листи на којима монополистички положај заузимају часописи са седиштем у САД или у појединим земљама Западне Европе, чиме се погрешно сугерише да је научна активност у оквирима одређених дисциплина могућа и релевантна искључиво на том простору;

- нудимо преглед могућих решења и наводимо илустративне примере из земаља Европске уније, како из региона, тако и шире.

2. Друштвени капитал, друштвено-хуманистичке науке и Web of Science

Међународни часописи са Web of Science су само мали део продукције у друштвено-хуманистичким наукама. Други, и квантитативно и квалитативно значајан, део академских активности у овим областима чине монографска издања најразличитијег типа која се усмеравају на ширу академску публику и које имају вишевековну традицију како у нашој, тако и у другим академским и културним срединама**. Концепт друштвеног капитала који се базира на истраживањима из филозофије, социологије, психологије, педагогије, историје, историје уметности, антропологије, филологије, итд, одавно је јасно препознат као камен темељац у конструкцији савремених друштава и најшире схваћених аспеката свеукупне људске делатности (Portes, 2000). Томе нас учи и социологија науке, која наводи да метанаучни (сазнајни и друштвени) фактори научног развоја у великој мери зависе од критичког, конструктивистичког тумачења базираног на свеукупној историји људске мисли (Pinch & Bijker, 1984), која се не може саобразити са квантитативним критеријумима цитатних листи.**

3. Значај очувања језика у академском издаваштву

Енглески није кључна *lingua franca* у овим публикацијама[1]; најчешче су то језици истраживачких тимова, национални или регионално релевантни језици. На пример, академске институције земаља из нашег региона веома често инсистирају на преводу са енглеског језика на своје националне језике радова који се објављују у монографским издањима које по нивоу одговарају *Српској академији наука и уметности* (на пример, *Институт за лингвистику Мађарске академије наука и уметности* у тематским монографским издањима у којима је могуће рад приложити само по позиву, рад се са енглеског преводи на мађарски језик). Осим тога, веома је важно имати у виду да објављивање научних радова на српском језику представља један од кључних сегмената очувања овог домена језичке употребе пре свега кроз богаћење терминолошких регистара**. Брисање националног језика кроз академску праксу вредновања радова објављених готово искључиво на енглеском језику (што би била последица некритичног прихватања цитатних и индексних листи Web of Science) једна је од недопустивих последица оваквог третмана друштвено-хуманистичких наука.**

4. Идеологија знања, одбацивање не-англосаксонских истраживачких парадигми и конструктивистичка наука

[1] Још крајем 80-их година 20. века Baldauf and Jernudd (1983) закључују да су само четири језика поред енглеског релевантна на међународној академској сцени: француски, немачки, руски и јапански. Али чак и ова четири језика су у претходне три деценије значајно изгубила своју видљивост на глобалном академском тржишту: Genc & Bada (2010) у свом емпиријском истраживању наводе да између 98% и 72% немачких научника у природним наукама користи енглески као радни језик, док је тај проценат знатно мањи у друштвено-хуманистичким наукама, од 35% у лингвистици, до свега 8% у правима.

Критичка квалитативна истраживања којима се у савременој академском контексту баве друштвено-хуманистичке науке, често су директно повезана са динамичком конструкцијом знања која захтева признавање и валоризацију ставова и интерпретација „другог“ и „другачијег“, посебно у односу на евроцентрични академски контекст, усмерен на англосаксонску идеологију науке (Filipović, 2015). Тако имамо две спорне тачке: а) захтеви да се радови објављују на енглеском језику, и б) дискурзивне праксе које су много видљивије у радовима из области друштвено-хуманистичких наука, него у онима из других области, и које се често значајно разликују од дискурса академског енглеског говорника којима је то Л1. Дисурзивне праксе и епистемолошке оријентације неизворних говорника се у англосаксонским часописима у друштвено-хуманистичким наукама често повезују са научним, епистемолошким оријентацијама истраживача и истраживачица, те олако одбацују (уколико нису у складу са тренутно актуелним идеолошким научним постулатима) управо површним објашњењима да енглески језик ауторки и аутора није довољно квалитетан и да структура радова не одговара принципима академског писања на енглеском језику (Lòpes Bonilla& Englander, 2011; Hyland, 2009; Gibbs, 1995). **Gunaratne (2010) наводи да је употреба енглеског језика као језика међународне академске комуникације још једна последица западњачке политике науке која све епистемолошке парадигме које излазе из оквира „наука енглеског говорног подручја” смешта „на маргине глобалне сцене друштвених наука”.**

5. Библиометријско позиционирање vs. систематизација и јачање националне издавачке делатности у друштвено-хуманистичким наукама

Бибиометријска позиционирања**,** односно, „kvantitativno proučavanje pisanog proizvoda nauke” (Filipi Matutinović, 2013: 38) у друштвено-хуманистичким наукама, дакле, морају да укључе много шири број изворника (осим Web of Science), пре свега како би се уважила специфичност ових наука у којима је индивидуално ауторство правило пре но изузетак (за разлику од техничких, природних и медицинских наука[2]). Исто тако, неопходно је у обзир узети и публикације које имају значаја за развој науке на дуже стазе (које се временски не мере интервалима од 2-5 година), јер често „старија“ литература у друштвено-хуманистичким наукама не застарева на онај начин на који је то случај у наукама које се базирају на експерименту и новим технологијама. Начини изучавања свеукупности човековог постојања, друштвене интеракције, културе, когниције, друштвене моћи и хијерархије, увек се ослањају и на текстове писане и пре више векова. На исти начин и радови савремених истраживача и истраживачица своју вредност не губе после пет година од објављивања! Такође је веома важно истаћи да друштвено-хуманистичке науке много директније корелирају са социо-културним, политичким и

[2] „Publikovanje se smatra nezaobilaznim delom procesa naučnog rada, dugo je korišćeno kao jedan od osnovnih kriterijuma za procenu uspešnosti, pa je stoga porast broja publikacija delimično rezultat uticaja tzv. sindroma „Objavljuj ili nestani”. Rezultat toga je i pojava da naučnici svoje rezultate objavljuju u više manjih radova, umesto u jednom celovitom, kao i to da radovi imaju sve više koautora. Na sajtu Nacionalne biblioteke za biomedicinu SAD dati su podaci o prosečnom broju autora po radu od 1950. do 2012, i vidi se porast sa prosečno 1,5 autora po radu na preko pet autora po radu (U.S. National Library of Medicine, 2013). Ovakvo ponašanje naučnika u direktnoj je vezi sa kriterijumom vrednovanja naučnika na osnovu broja objavljenih radova.” (Filipi Matutinović, 2013: 42).

економским позиционирањем земље из које научнице и научници долазе но што је то случај у природним, техничким и медицинским наукама (пре свега из финансијских разлога, јер је глобална појава да се много мање улаже у друштвено-хуманистичке него у неке друге научне области), те да се примена библиометријских индикатора у овим областима, како наводи Филипи Матутиновић (2013: 46) мора узети са озбиљном резервом: „Primena bibliometrijskih indikatora u evaluaciji naučnog učinka malih zemalja zahteva poseban oprez. Rodrigez-Navara (2011) je u svom radu, u kojem je istraživao da li postoji korelacija između broja dobitnika Nobelove nagrade i vrednosti bibliometrijskih indikatora za različite zemlje i institucije, pokazao da ta korelacija postoji u razvijenim zemljama, ali ne i u zemljama u razvoju. Nasuprot tome, broj radova iz svih ispitanih zemalja i institucija, objavljenih u časopisima *Nature* i *Science* u korelaciji je s brojem dobitnika Nobelove nagrade." Коначно, неке области друштвено-хуманистичких наука (попут археологије, филологије, образовања, па чак и психологије (Borgman et al, 2007) сматрају се малим наукама, које због специфичног начина прикупљања и обраде података, тумачења и презентације резултата бивају доживљене као „разуђене" и недовољно видљиве. **Један од начина за њихову систематизацију свакако јесте и јачање некомерцијалне, али високо професионализоване, критичке и аналитичке издавачке делатности академских институција, пре свега универзитета, уз примену информационих технологија, односно објављивање на Интернету уз јасно дефинисане и поштоване критеријуме академског вредновања објављених материјала.**

6. Дискриминаторска природа комерцијалних индексних листа

Коначно, SCIENCE CITATION INDEX и Web of Science/Thompson Reuters, које су наметане као једино мерило у досадашњим верзијама критеријума за избор у наставничка звања, не могу бити једини релевантни скуп часописа у вредновању резултата рада друштвено-хуманистичким дисциплинама и из следећих разлога комерцијално-стратешке природе:

а) због **неоправедано малог броја** серијских публикација из друштвено-хуманистичких дисциплина, посебно на језицима мањих академских средина, попут наше, које се на њима могу пронаћи (према подацима из 2009 године (Филипи Матутиновић (2009), на Web of Science налазило се свега 15 српских часописа, од којих ниједан из области друштвено-хуманистичких дисциплина);

б) због **наглашеног комерцијалног карактера који прати процес објављивања у индексираним часописима и у другим врстама публикација реномираних издавача**[3] (обавезна чланства у организацијама које објављују индексиране часописе, с једне, и маргинализација аутора који су изван круга „одабраних" чланова, с друге стране);

[3] Thomson Reuters листа према подацима од 11. јула 2016. године вреди 3,55 милијарди долара!; Према Blommaert (2016), академске издавачке куће у свету су данас најлукративнија предузећа управо зато што користе умни рад високообразованих јединки без икакве надокнаде ауторима, уредницима или рецензентима, или, још горе, захтевајући од аутора или ауторке да плате своју публикацију у датом високо рангираном часопису са високим импакт фактором, тако што ће: а) платити годишњу чланарину на дати часопис или за организацију која га објављује, или б) платити високу квоту за објављивање рада у неком од *open access* часописа који своју цену одређују према одређеном броју прегледа, односно преузимања радова (у просеку између 200 и 300 прегледа! То нас доводи до чињенице да је издавачка кућа Elsevier STM у 2013 имала профит од 39%, више него било која друга индустрија! Blommaert, 2016).

в) због **монополистичког положаја који заузимају часописи са седиштем у САД или у појединим земљама Западне Европе, чиме се погрешно сугерише да је научна активност у оквирима одређених дисциплина могућа и релевантна искључиво на том простору;**

г) **због дискриминаторног става према великом броју релевантних часописа изузетног међународног реномеа и значаја, чије матичне земље у својим научним заједницама нису заузеле позитиван став према SCI, SSCI, AHCI листама, те никада није ни покренут поступак за њихово индексирање; Уосталом, како наводи Филипи Матутиновић (2013: 43): „Procena vrednosti objavljenih radova prema IF časopisa u kojem su objavljeni nije pravi pokazatelj vrednosti konkretnog rada – on može biti citiran mnogo više ili mnogo manje nego što je prosek citiranosti radova iz tog časopisa (Ogden, 2008). Stoga se počelo razmišljati o korišćenju drugih indikatora, koji bi se zasnivali na stvarnoj citiranosti konkretnih radova odnosno autora. Drugi problem, obrađenu radu González-Alcaide i saradnika (González-Alcaide, 2012), ukazuje na to da ako se porede IF časopisa, veći uticaj na njegovu vrednost ima jezik na kome je časopis objavljen nego zemlja iz koje potiče. Engleski jezik je apsolutno dominantan među časopisima sa visokim vrednostima IF."**

д) због непримереног „предумишљаја" који ће се раширити научном заједницом, будући да аутори више неће имати слободу у свом научном раду, планирању и развојној стратегији, нити ће радове прилагођавати контексту, прилици и актуелним токовима филолошких дисциплина, већ чињеници да је неки часопис на SCI, SSCI, AHCI листама;

ђ) када су филолошке науке у питању, у практично свим филолошким дисциплинама **постоје међународне листе часописа који садрже радове изузетног квалитета, јасне научне релевантности и значајне цитатности и препознатљивости у датим областима; подсећамо да сви часописи на овим листама морају испунити неколико десетина строгих и јасно утврђених критеријума** (периодичност, састав уређивачког одбора, престижни издавач, анонимност у процесу рецензирања, постојање два или више рецензената ван сталног састава уређивачког и научног одбора часописа, структура радова и постојање резимеа на енглеском и још неком светском језику, постојање веб странице, електронско уређивање и рецензирање радова, доступност радова у базама података, итд).

Одбацивање додатних листа које су релевантније за област друштвено-хуманистичких наука засигурно ће имати вишеструке последице по науку и међународну сарадњу, као и по препознатљивост и присутност српских научника и наставника из наведених области у међународним оквирима, пре свега због потенцијалног гашења сарадње са часописима који нису индексирани на SCI, SSCI, AHCI листама; **на овај начин угрожен је један од нових критеријума за избор наставника, а то је међународна сарадња, учешће у заједничким пројектима, уређивање међународних часописа и учешће у уређивачким одборима часописа и организационим одборима међународних конференција, чији се прилози неретко објављују управо у тематским свескама међународних часописа.** Исто тако, принудна и вештачки створена селективност која ће настати у изборима наставника и сарадника, а која неће бити заснована на изузетности и креативности у професионалном раду, **резултираће потпуним блокирањем развоја научног подмлатка** (што се већ десило у Црној Гори, да наведемо само један илустративан пример).

Шта нам је чинити?

У области филолошких и друштвено-хуманистичких наука неопходно је да се уваже и додатни начини за вредновање и самеравање постигнућа универзитетског наставног кадра, у научном и наставном смислу, у тако специфичној широј научној области, често занемареној или неадекватно третираној у академској заједници. У том смислу говоримо о пре́ко потребном драстичнијем раздвајању критеријума за квантификацију постигнућа у природним наукама од квалитативне/квантитативне јединице која треба да буде присутна у друштвено-хуманистичким областима.

С тим циљем је у оквиру Заједнице филолошких катедара Србије у фебруару 2013. године формирана Комисија која је већ припремила тренутно важећу листу часописа и списак листа часописа који би били релевантни приликом избора у наставничка звања на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а који су прихваћени на седници Сената Универзитета у Београду, одржаној 12.06.2013. године. У процесу усклађивања прописа с актуелним Правилником о избору у наставничка звања на Универзитету у Београду (документ је ступио на снагу 1.10.2016. године), у јулу 2016. године предложено је да се Универзитету у Београду и Заједници факултета на којима се изучавају филолошке дисциплине ради усвајања доставе документи који обухватају све релевантне листе међународних часописа, листе домаћих часописа, појединачне часописе међународног, водећег националног или националног ранга, као и измене категоризације домаћих часописа са годишње листе ресорног Министарства.

Филолошки факултет и други факултети из области друштвено-хуманистичких наука предложили су листе часописа међународног значаја као и публикације међународног ранга које испуњавају критеријуме за вредновање у категорији „међународних часописа“, како због квалитета својих прилога, тако и због испуњености свих формалних услова, те изузетног академског и научног реномеа који уживају у појединачним областима филолошких дисциплина. Јасно је да предлог овакве листе може и треба да изнесе управо организациона јединица која има научне и стручне компетенције у ужим научним областима на које се критеријуми односе.

Упркос усвојеним критеријумима за избор у наставничка звања на Универзитету у Београду и формулацији да „За поље друштвено–хуманистичких наука, са часописима из категорија М21–М23 изједначени су часописи са листе престижних светских часописа за поједине научне области, коју утврђује Национални савет за високо образовање“, на званичној страници наведеног органа још увек не постоји попис релевантних листа које би биле узимане у обзир. Стога чланови и чланице заједнице друштвено-хуманистичких дисциплина желе активну улогу у процесу предлагања, одабира и усвајања релевантних листа на националном и(ли) универзитетском нивоу.

Цитатност не би требало да буде један од основних критеријума за препознавање квалитета серијске публикације у филолошким и осталим друштвено-хуманистичким дисциплинама, будући да у одређеним научним областима, а посебно у ужим филолошким дисциплинама, нема довољно стручњака који се баве истим областима и темама; вишедеценијска кадровска политика на универзитетима оправдано је била заснована на стандардима сталне рационализације и плана да се покрију разнородне области, без потребе да се у оквирима исте организационе јединице на истој или сродној високошколској установи по сваку цену нађу кадрови који се баве идентичним областима, а који би се међусобно цитирали; уколико цитатност остане доминантан критеријум квалитета, сматрамо да ће доћи до појаве „цитираности с предумишљајем“ или „планске цитираности“, која ће бити резултат

пуког договора заинтересованих страна, а не реалног квалитета и препознатљивости српских научника. „Praćenje citiranosti se najčešće vrši prilikom promocije u naučna zvanja, kada se uzima u obzir IF časopisa u kojem je autor objavljivao i broj citata njegovih publikacija. Ovo mnogi bibliometričari smatraju nepreporučljivim, jer je broj citata u bazi na nivou pojedinačnih autora nepouzdan i postoje velike razlike u praksi citiranja u različitim naučnim oblastima, a IF časopisa ne kazuje ništa o citiranosti konkretnog rada (on može biti citiran mnogo više ili mnogo manje od ostalih u tom časopisu) (Seglen, 1997). Česta primena je poređenje institucija na osnovu citiranosti njihovih publikacija, ali i to treba razmatrati u odgovarajućem kontekstu, jer ima mnogo faktora koji utiču na citiranost. Danas se smatra dobrom praksom da se podaci normalizuju u odnosu na naučnu oblast i to se koristi u indikatorima kao što su SNIP[4] i SJR[5]. Glavna ideja citatne analize je da su citati stvarni odraz uticajnosti objavljenih naučnih rezultata i da će većina značajnih informacija biti nađena u jezgru koje čine visokocitirani časopisi. Nije bilo zamišljeno da citatni indeksi postanu univerzalno sredstvo za procenu naučnih rezultata, ali se danas citatna analiza veoma često koristi kao sredstvo za vrednovanje učinka i merenje uticaja naučnika, institucija, časopisa, regija, itd. To vodi do promena u ponašanju naučnika kada odlučuju gde da objave svoje rezultate, pa čak i do promene izdavačke politike naučnih časopisa. To je dovelo i do povećanja prosečnog broja referenci u radovima i do velikog pritiska na objavljivanje u časopisima sa visokim impakt faktorom. Procenat odbijenih članaka u časopisima sa visokim impakt faktorom je često preko 90%, a Thomson Reuters na svom veb sajtu navodi da je u oko 2.000 časopisa objavljeno 85% objavljenih i 95% citiranih članaka.” (Filipi Matutinović, 2013: 47-48).

И за крај нудимо један коментар усмерен готово искључиво на филолошке студије: критеријумима за избор у сарадничка и наставничка звања у филолошким дисциплинама до сада су искључиво били вредновани само критички приређени текстови, махом преводи са старих језика, попут латинског и старогрчког. Но, сматрамо да је од изузетног значаја и вредновање квалитетних и критичких издања превода класичних књижевних дела различитих епоха са других језика. При вредновању би требало узети у обзир неколико критеријума који темељно, приређено издање чине критичким, те научно и стручно релевантном публикацијом:

а) одабир превода подразумева дела која спадају у ред класика неке националне књижевности; код дела новијег датума обавезно треба водити рачуна о томе да су у питању значајна или награђивана дела савремених писаца, чије су књижевне поетике утицајне, значајне и свеприсутне и изван националних кругова;

б) издања морају бити критичког карактера, тј. морају поседовати целокупан критички апарат: фусноте са детаљним објашњењима и освртима преводиоца, пропратне текстови научног и(ли) стручног карактера, у виду поговора или предговора, чији су аутори реномирани и препознатљиви стручњаци у одређеним филолошким дисциплинама, пописе и индексе имена и појмова, као и библиографске пописе додатне литературе која је препоручена читаоцима, итд);

в) сваки превод мора имати рецензента из академских и(ли) научних кругова (факултет, универзитет, иститут), који својим присуством у издавачком процесу гарантује квалитет

---

[4] *SNIP: Source Normalized Impact per Paper;* „Definiše se kao odnos broja citiranih radova u svakom članku posmatranog časopisa i „citatnog potencijala“ oblasti kojoj pripada. Citatni potencijal varira od discipline do discipline (...) Relativni citatni potencijal baze se izračunava tako što se izračuna koji časopis u bazi je medijalni, što znači da polovina časopisa u bazi ima manji, a polovina veći citatni potencijal od njega.“ (Filipi Matutinović, 2013: 44).

[5] SJR: indikator naučne prestižnosti časopisa, „zasnovan je na podacima baze podataka Scopus i na sistemu rangiranja izvora koje koristi Google za rangiranje veb stranica. SJR je besplatno dostupan na adresi http://www.scimgojr.com. Na ovom portalu mogu se naći veoma iscrpni podaci o svim zemljama sveta, rang liste po zemljama u okviru pojedinih naučnih oblasti, rang liste časopisa, Hiršov indeks za izabranu zemlju ili časopis, stepen citiranosti i samocitiranosti, itd.“

преводилачког резултата и указује на потребу да се успоставе сарадња и дијалог између издавачке делатности и универзитетске и научне средине; оваквим радњама драстично се побољшава квалитет критичких издања, али се и ширем кругу читалаца нуди квалитетно издање које има и дидактичку, а не само забавну и комерцијалну функцију;

г) **значај оваквих, минуциозно и пажљиво приређених издања, препознају бројне институције, попут Министарстава културе, које пружају подршку објављивању превода класика националне културе и књижевности; парадигматичан је пример Министарства културе, спорта и образовања Краљевине Шпаније, које сваке године субвенционише иностране издаваче који у својим земљама објављују преводе класичних дела, Министарства културе Аргентине и Програма PROTRAD Секретаријата за културу Владе Мексика (наводимо познате примере за преводе са шпанског језика); међутим, осим ових, сличне програме субвенционисања имају и друге земље, попут Италије, чија ресорна министарства на овај начин подстичу издаваштво и отварају интеркултурне мостове који кроз превођење и науку повезују удаљене и неретко различите културе, подстичући непрестану и јаснију рецепцију објављених дела преводне књижевности у пољу културе и уметности.**

Примери академских пракси из земаља у региону и у Европи

Циљ овог кратког пресека стања у неколико земаља је да укаже на чињеницу да су специфичности и посебности области друштвено-хуманистичких, а посебно филолошких наука јасно препознате, те се и критеријуми прилагођавају реално испуњивим стандардима; реч је о земљама чланицама Европске Уније, које су још у приступним преговорима морале прилагодити своје законодавство на свим нивоима са виском стандардима и критеријумима у поглављима која се односе на науку, технолошки развој и високо образовање.

- У земљама региона ситуација на овом пољу је знатно повољнија и усклађенија са опипљивим развојем наставног и научног кадра; у **Хрватској** је било покушаја да се „дисциплинује“ научна средина, те је 2013. године донет Правилник по којем се захтевају високи стандарди у процесу избора у научна звања, а конкретно у пољу друштвено-хуманистичких наука је релевантном листом проглашена ERIH+ листа, која је на европском нивоу једна од најрелевантнијих за ту групацију наука; након побуне стручне и научне јавности, Уставни суд Хрватске исте године је поништио спорни документ, чиме је поново успостављена важност некадашњих критеријума за избор, који подразумевају поделу неопходних радова у три категорије: А1, А2 и Б. Осим тога што је за поље друштвено-хуманистичких наука дозвољен знатан број додатних релевантних листа часописа категорије од међународног значаја, наведени су алтернативно и еквиваленти прве две групе међу научним часописима који излазе на територији Хрватске; такође, сви часописи који испуњавају јасне критеријуме за међународну категоризацију равноправно се бодују са часописима прве две категегорије.

- У **Мађарској** за поље друштвено-хуманистичких наука дозвољен је знатан број додатних релевантних листа часописа категорије од међународног значаја и постигнућа се квантитативно и нумерички изражавају, те је могуће сакупити бодове који су неопходни за изборе у свако научно и наставничко звање; при утврђивању листе међународних часописа води се рачуна о јасно утврђеним критеријумима познатим у широј научној јавности, које смо већ навели у тексту.

- У **Румунији** за поље друштвено-хуманистичких наука дозвољен је знатан број додатних релевантних листа часописа категорије од међународног значаја и постигнућа се квантитативно и

нумерички изражавају, те је могуће сакупити бодове који су неопходни за изборе у свако научно и наставничко звање; разлика између часописа на листама SCI, SSCI, AHCI и других листа (ERIH+, MLA, SCOPUS, итд) само је квантитативне природе, будући да рад у часопису са листа прве групе носи 70 бодова, а у часопису са листа друге групе 60 бодова (критеријуми и квантификациона скала позната на територији Румуније); при утврђивању листе међународних часописа води се рачуна о јасно утврђеним критеријумима познатим у широј научној јавности које смо већ навели у тексту.

- У **Словенији** за поље друштвено-хуманистичких наука дозвољен је знатан број додатних релевантних листа часописа категорије од међународног значаја и постигнућа се квантитативно и нумерички изражавају, те је могуће сакупити бодове који су неопходни за изборе у свако научно и наставничко звање; при утврђивању листе међународних часописа води се рачуна о јасно утврђеним критеријумима познатим у широј научној јавности које смо већ навели у тексту.

- У **Шпанији** за поље друштвено-хуманистичких наука дозвољен је знатан број додатних релевантних листа часописа категорије од међународног значаја и постигнућа се квантитативно и нумерички изражавају, те је могуће сакупити бодове који су неопходни за изборе у свако научно и наставничко звање; при утврђивању листе међународних часописа води се рачуна о јасно утврђеним критеријумима познатим у широј научној јавности које смо већ навели у тексту; осим ERIH+ листе, шпанска научна заједница високо вреднује Latindex i Dialnet, листе које садрже најпрестижније часописе у свету које се баве иберијским и иберо-америчким студијама, а чија индексација подразумева испуњавање чак 33 критеријума.

Референце:

Baldauf, R. B. & B. J. Jernudd. (1983). Language of publication as a variable in scientific communication. *Australian Review of Applied Linguistics*, 6: 97-108.

Blommaert, I. 2016. The Power of Free: In Search of Democratic academic Publishing Stategies. *Ctrl+Alt+Dem Research on alternative democratic life in Europe*. <https://alternative-democracy-research.org>, веб страници приступљено 25.10.2016.

Borgman, C, J. Wallis, and N. Enyedy. 2006. Building Digital Libraries for Scientific Data: AnExploratory Study of Data Practices in Habitat Ecology. *Research and Advanced Technology for Digital Libraries*, pp. 170-183.

Filipi Matutinović, S. 2013. *Naučne informacije u Srbiji. Protok, dostupnost, vrednovanje.* 2. izmenjeno i dopunjeno izdanje. <http://kobson.nb.rs/upload/documents/oNamaPredavanja/PR2013TekstZaDoktorante.pdf>, веб страници приступљено 25.10.2016.

Filipi Matutinović, S. (2011). *Elektronski izvori informacija u nauci: značaj, vrste, dostupnost, procena vrednosti. [Electronic sources of information in science: relevance, types, availability and evaluation.]* <http://www.unilib.bg.ac.rs/edukacija/Tekst_za_kurs_za_doktorante_2011.pdf> веб страници приступљено 17.06.2014.

Filipović, J. 2015. *Transdisciplinary approach to language study. The complexity theory perspective*. London: Palgrave Macmillan.

Genc, B. & E. Bada. 2010. English as a World Language in Academic Writing. *The Reading Matrix*, 10(2): 142-151.

Gibbs, W.W. 1995. Lost science in the third world. *Scientific American* August, 273 (2): 92-99.

González-Alcaide, G., Valderrama-Zurián, J.C., Aleixandre-Benavent, R. (2012). The Impact Factor in non-English-speaking countries. *Scientometrics*, 92 (2), 297-311.

Gunaratne, S. A. (2010). De-Westernizing communication/social science research: opportunities and limitations. Media, culture and society, 32(3): 473-500.

Hoyle, David, ed. *ISO 9000: 2000: an AZ guide*. Routledge, 2012.

Hyland, K. 2009. *Academic discourse*. London: Continuum.

Lòpes Bonilla, G. & K. Englander. 2011. *Discourses and identities in contexts of educational change. Contributions from the United States and Mexico.* New York, Berlin, Bruelles, Franfkurt am Main, Oxford, Wien: Peter Lang.

Ogden, T.L., Bartlez, D.L. 2008. The Ups and Downs of Journal Impact Factor. *Annals of Occupational Hygiene*. 52, 73-82.

Pinch, T. J. & W. E. Bijke. 1984. The Social Construction of Facts and Artefacts: Or How the Sociology of Science and the Sociology of Technology Might Benefit Each Other. *Social Studies of Science*, 14(23): 399-441.

Portes, Alejandro. 2000. Social capital: Its origins and applications in modern sociology." In: *E. L. Lesser, Knowledge and Social Capital. Boston: Butterworth-Heinemann*, pp. 43-67.

Rodriguez-Navaro, A. 2011. Measuring research exelence: Number of Nobel Prize achievements versus conventional bibliometric indicators. *Journal of documentation*, 67 (4), 582–600.

Seglen, P.O. (1997). Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. *British Medical Journal*, 314, 497.

ИНДЕКСИРАЊЕ НАУЧНИХ ЧАСОПИСА НА СТРАНИМ ЛИСТАМА И ДИРЕКТОРИЈУМИМА

приредили:
доц. др Драгана Ђорђевић
доц. др Владимир Карановић
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Развој модерне науке, у најопштијем смислу, подразумева и непрестано прилагођавање свих делатности и активности изазовима који морају бити препознати у научној заједници која се нада успеху и развоју. У области друштвено-хуманистичких наука није могуће сагледавати постигнућа на основу критеријума који важе у другим научним областима, те је потребно додатно анализирати све перспективе даљег напретка и трагати за ваљаним начинима афирмације и међународне препознатљивости и јасне видљивости.

Ступањем на снагу нових Критеријума за избор у звање наставника на Универзитету у Београду (1.10.2016. године) настаје очигледна дискриминација у сфери публиковања научног садржаја у периодици међународног значаја, будући да су фаворизоване само ретке и специфичне листе часописа, на којима су индексирани садржаји махом из природних и техничких наука, док су све оне базе података, иначе релевантне за област друштвено-хуманистичких наука, проглашене „неподобним“, непримереним и недовољно квалитетним и релевантним (за више информација, погл. текст "Образложење потребе за проширењем критеријума за вредновање академских постигнућа у друштвено-хуманистичким наукама" у наставку).

Будући да је простор за даље деловање научника у друштвено-хуманистичким областима знатно сужен, јавља се потреба принудне, стратешке и циљане међународне видљивости, што подразумева индексацију часописа искључиво на прихваћеним листама међународних часописа. Стога у наставку наводимо аргументе за покретање ових активности, опис активности и сугеришемо одређена решења.

Разлози за индексирање на међународним листама и директоријумима:

- Повећана видљивост часописа и факултета;
- Повећана видљивост аутора и њихових истраживања;
- Боља међународна котираност и реноме;
- Вид потврде да није реч о предаторском часопису;
- Побољшање и одражавање квалитета издавачке делатности, итд.

Елементи који се траже од часописа да би ушли на различите листе (иако мора за сваку појединачно да се пажљиво провери и прочита):

- Доказ да часопис редовно излази – часописи који не излазе редовно немају никакве шансе; часописи редовност доказују бројем објављених бројева (томова) током године, у складу са политиком и динамиком објављивања, а који морају јасно бити видљиви и доступни учесницима у процесу валоризације публикованог садржаја.
- Препоручује се да часопис излази и у електронском виду због лакшег увида, а апсолутно се прихватају и искључиво електронски часописи – без икакве

пристрасности; овакав медиј омогућава већу прегледност, доступност у базама података и лакшу претраживост садржаја;

- Часопис мора да има међународно регистрован ISSN број;
- Квалитет чланака мора бити на високом нивоу; часописи морају имати најмање две анонимне рецензије (препорука бројних међународних листа!) које су сачинили стручњаци из дате научне области; све рецензије морају бити архивиране у папирном или електронском формату;
- Јасна и транспарентна издавачка политика и то у погледу следећих елемената: обавеза уредништва и редакције, обавеза аутора, поступка рецензирања и обавезе рецензената, плагирања и начина проверавања плагирања, сукоба интереса, ауторских права, решавања спорних ситуација, повлачења радова, отвореног приступа, самоархивирања, али и неких других елемената;
- Прилагођавање издавачке политике тим прохтевима није у сукобу са Актом о уређивању часописа МН, та два се допуњују;
- За наше часописе се препоручује отворен приступ због конкурентности – треба га регистровати онда код DOAJ, који такође има доста критеријума које морате да испуните – не прихватају све часописе;
- Неке индексне базе (Scopus, TR) захтевају да апстракт буде обавезно на енглеском језику, а да литература буде на латиничном писму (ћирилица да буде транскрибована латиницом) због машинског читања метаподатака. Ту се морају поштовати међународна правила транскрибовања различитих ћириличних алфабета;
- Исте те индексне базе, а и многе друге, траже да већи број аутора у сваком броју буде ван научне средине којој часопис припада (да има афилијацију ван Филолошког факултета, у нашем случају); углавном је потребно да најмање 50% аутора у одређеном броју буде изван установе која објављује часопис; овај проценат може да варира, у зависности од листе и базе;
- У електронској форми, часопис треба да има страницу са метаподацима за сваки чланак (ово ће најбоље објаснити колеге са Библиотекарства, али, укратко, то су: име аутора, афилијација, апстракт, кључне речи, литература, DOI број – тако да могу бити машински прочитани); у бројним форматима сајтова за часописе, попут OJS, метаподаци су шематски дати, као темплејт који само треба прилагодити, те се управо и препоручује коришћење овог формата;
- МПН (за сада) прихвата само Scopus и TR као једине релевантне стране базе, један од главних разлога је вероватно зато што имају логаритме за израчунавање цитираности, али је добро да се часописи пријаве и на друге базе, нарочито ЕРИХ Плус, која је природно место за издања из филолошких области. Прво, на ту базу не може да се уђе по аутоматизму и часопис мора да испуни одређене критеријуме квалитета. Када се уђе на ту базу, неке друге еминентне европске базе преузму податке о часопису чиме се повећава видљивост. Можда се код нас та база не уважава, али се у иностранству итекако цени, а већи број страних аутора може само да повећа шансе за улазак на Scopus и TR;
- За улазак на Scopus и TR се чека дуже, зависно од динамике излажења часописа и обима посла који они имају, али је пријављивање доста лако, ради се онлајн, премда су доста обимни и детаљни формулари. Ипак, цео процес је врло транспарентан и у сваком тренутку може да се добије информација о томе у којој фази је ваша пријава. У случају одбијенице, не можете се пријавити одмах, већ

после периода од најмање шест месеци. Пријава за ЕРИХ Плус се такође ради онлајн, резултати се добијају можда већ после месец дана.

Више о наведеним листама и начинима за пријављивање видети на:
http://kobson.nb.rs/kobson/predavanja.37.html.